

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Source: Psihologia socială
Social Psychology

Location: Romania

Author(s): Corneliu Dragomir

Title: Grupul etnic al turcilor din Ada-Kaleh: istorie orală, memorie colectivă, imaginar identitar
Turkish ethnic group from Ada-Kaleh: oral history, collective memory, imaginary identity

Issue: 24/2009

Citation style: Corneliu Dragomir. "Grupul etnic al turcilor din Ada-Kaleh: istorie orală, memorie colectivă, imaginar identitar". Psihologia socială 24:87-97.
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=213935>

Grupul etnic al turcilor din Ada-Kaleh : istorie orală, memorie colectivă, imaginar identitar

Rezumat : Interesul major pe care-l prezintă reconstituirea vieții unei colectivități umane ca model socio-cultural, în situația dispariției totale a habitatului, este de netăgăduit, cu atât mai mult cu cât aceasta vine dinspre cei din mijlocul cărora s-a integrat.

Sensul demersului nostru îl reprezintă observarea contribuțiilor reciproce și interdependente dintre memoria colectivă, imaginarul identitar și creativitatea colectivă, analizate printr-o anchetă de teren ce a avut ca scop reconstituirea vieții cotidiene a unui grup etnic ca model socio-cultural, ce vine dinspre cei în mijlocul cărora s-a integrat, anume locuitorii orașului provincial Drobeta Turnu Severin, și a urmărit descoperirea legăturii dintre „experiențele individuale și mizele colective” (Blanchet și Gotman, 1998, p. 127), așa cum se combină ele în practică, și reconstituirea desfășurării vieții sociale, așa cum are ea loc în spațiul său natural, pornind de la legăturile specifice actorului. Pentru aceasta am înregistrat, în decursul anului 2006, într-un cadru natural, utilizând un ghid de interviu semi-directiv, un număr de 21 interviuri prin care am avut acces la date despre viața socială a etnicilor turci din insula Ada-Kaleh în momentul decadelor de rezidență cât și, deopotrivă, la practicile, atitudinile, reprezentările sociale pe care intervievații le asociază acestui grup etnic.

Cuvinte-cheie : istorie orală, memorie socială, imaginar identitar, creativitate „colectivă”.

Imaginație și imaginar : de la experiențe individuale spre mize colective

Imaginarul, „premisă și produs al imaginației” (Neveanu, 1977, p. 163), intermediază relația actorului social cu lumea de apartenență, astfel că actorului social i se oferă un travaliu intim de elaborare a notelor discursive în contrast cu realitatea concretă. Poate că istoria personală, memoria colectivă și nu numai nu reprezintă nimic altceva decât senzori ale imaginarului cu deosebite contribuții asupra identității unei colectivități umane (Gavreliuc, 2004).

Lumea reală, experiențele cotidiene și structurile sociale generează insatisfacții actorului social astfel că acesta își mobilizează imaginarul care nici el nu-i este suficient ; în felul acesta apare circuitul expresiei creative. Imaginarul unifică simbolicul cu realul în favoarea expectanțelor afective ale actorului social, facilitând capacitatea eu-ului individual de a-și descoperi limitele și construcția reprezentărilor sociale : reprezentări

1. Universitatea de Vest din Timișoara, corneliu20@yahoo.com.

artistice ale fantasticului și hiperbolizării prin artă și discursul memorial personal. Putem spune, asociindu-ne cu J.P. Sartre, că imaginarul reprezintă *fondul* care se integrează în realitatea psihică, generat și autogenerat prin contribuții socioafective și psihodinamice; este *opera* unui subiect dar în același timp și un ansamblu care intermediază relația actorului social cu scena cotidiană, cu societatea înseși.

Imaginația presupune imagini numeroase și felurite prin care actorul social operează și construiește un tablou mental subiectiv și personal. Interacțiunea imaginației cu gândirea divergentă, reprezentarea, limba, stările emoționale și afective și personalitatea individului oferă perspectiva construcției unor proiecte, uneori cu ample implicații asupra socialului. Susținută afectiv, imaginația rezultă dintr-un ciclu de asocieri și reasocieri ale experiențelor directe și indirecte (transmise prin viu grai, în interiorul unei colectivități). Astfel, imaginația nu răspunde numai nevoii de anticipare și evaluare ci și a aceleia de confort emoțional și cultural colectiv, suplinind golurile în cunoaștere, acțiune sau trăire.

Pornind de la aceste note teoretice și nu numai, ne propunem, prin demersul de față, să observăm cum contribuțiile reciproce și interdependente dintre memoria colectivă, imaginarul identitar și creativitatea colectivă participă la articularea celui *fond* de care vorbea Sartre.

Imaginar identitar : un grup etnic dispărut

Interesul major pe care-l prezintă reconstituirea vieții unei colectivități umane ca model socio-cultural, în situația dispariției totale a habitatului, este de netăgăduit, cu atât mai mult cu cât aceasta vine dinspre cei în mijlocul cărora s-a integrat. Prin demersul de față ne-am propus să analizăm acele dimensiuni ale memoriei colective ce fac referire la grupul etnic al turcilor din insula Ada-Kaleh, fatidic dispărută prin decizia autorităților comuniste de a reamenaja șenalul navigabil în zona Porțile de Fier, Vârciorova, județul Mehedinți, în sensul reconstituirii vieții cotidiene ca model socio-cultural, ce vine dinspre cei din mijlocul cărora s-au integrat, anume locuitorii orașului provincial Drobeta Turnu Severin, și a urmărit descoperirea legăturii dintre „experiențele individuale și mizele colective” (Blanchet și Gotman, 1998, p. 127) așa cum se combină ele în practică și reconstituirii desfășurării vieții sociale, așa cum are ea loc în spațiul său natural, pornind de la legăturile specifice actorului. În ancheta noastră cu caracter aplicativ, am urmărit să identificăm implicațiile creativității colective și imaginarului identitar la intersecția discursului memorial al actorului social cu privire la cadrele sociale și viața cotidiană a grupului etnic dispărut.

Pentru aceasta am înregistrat în decursul anului 2006, într-un cadru natural, utilizând un ghid de interviu semi-directiv, un număr de 21 interviuri prin care am avut acces la date despre viața socială a etnicilor turci din insula Ada-Kaleh în momentul decadelor de rezidență cât și, deopotrivă, la practicile, atitudinile, reprezentările sociale pe care interviuații le asociază acestui grup etnic. Derulat cu mijloacele unei metodologii calitative, acest studiu ne-a permis accesul la reprezentări privind spațiul locuit de aceștia, purtător de identitate, la simbolurile consolidate în memoria colectivă, care fac referire la acest grup etnic și sunt evocate de ceilalți, la valorile păstrate prin reprezentările locuitorilor din Drobeta Turnu Severin și la interacțiunea dintre acest grup etnic și cel majoritar-asimilator.

Am considerat, credem, cu îndreptățire, că această reconstituire discursivă nu este în mod obligatoriu numai apanajul membrilor aparținând etniei turce, astăzi mai puțin reprezentată de cei care au locuit pe insulă, ci tot atât de importantă este preocuparea pentru studierea memoriei celorlalți despre etnia în cauză. Compoziția populației studiate a permis interviuarea subiecților care, aparținând persoanelor vârstnice, au cunoscut direct Ada-Kalehul și pe locuitorii insulei, printr-un contact mai îndelungat.

Pentru culegerea datelor de pe teren am recurs la povestirea vieții deoarece am considerat că „aceasta constituie tipul perfect de material sociologic: reprezentările subiective ale situației devin, astfel, un element de studiu la fel de real ca însăși faptele obiective” (Blanchet și Gotmann, 1998, p. 119). Fără a intra în detalii, subliniem că ne-am alăturat sociologilor și antropologilor care susțin că „povestea vieții este un instrument important de cercetare socio-antropologică” (Bertaux, 1976, p. 4), subiectul fiind „citit ca martor al istoriei, întrucât istoria nu se face nici de sus, nici în afara lui, ci prin el și cu contribuțiile lui” (Blanchet și Gormann, 1998, p. 119). „Povestirea vieții [...] este o metodă calitativă care permite colectarea unor informații despre esența subiectivă a întregii vieți a unei persoane” (Atkinson, 2006, p. 10). Interviuul este un instrument de investigare care ajută la punerea în evidență a unor fapte de tip social, fapte ce privesc „sistemele de reprezentări (gânduri construite) și practicile sociale (fapte experimentate)” (Blanchet și Gormann, 1998, p. 15).

Lucrarea de față se dorește a fi o abordare sintetică a câtorva teme de referință din cadrul unui areal particular. Punctul de plecare al dialogului purtat cu subiecții noștri, ce nu au avut acces la cuvântul public, a fost rememorarea vieții cotidiene din timpul comunismului în Drobeta Turnu Severin, așa cum a fost ea păstrată în registrele memoriei individuale, un loc special revenind legăturilor pe care aceștia le-au avut cu locuitorii de pe insulă. În cadrul acestui demers ne-am supus ideii conform căreia memoria socială (nu ne interesează persoana, ci cadrele sociale ale memoriei) se articulează în contextul diferitelor cadre sociale și prin raportarea la grupul de apartenență al povestitorului. În acest context nu prezintă interes valorizarea experiențelor trăite colectiv, ci rememorarea evenimentelor la care interviuatul a fost spectator și actor, deopotrivă. Trebuie subliniat faptul că, prin procesul de socializare, continuu și neîntrerupt, indivizii „fac ca amintirile să fie împărtășite de către alții” (Neculau, 2004, p. 90), pentru a „deveni un bun comun, să formeze memoria colectivă a societății” (Neculau, 2004, p. 90).

Deoarece această cercetare a fost derulată cu ajutorul unei metode calitative, în mod evident nu am plecat de la ipoteze fixe. De aceea am recurs la identificarea punctelor de plecare și a întrebărilor complexe care pe parcursul desfășurării cercetării au putut fi modificate. Acestea au fost :

- Cum sunt structurate diferitele părți ale insulei Ada-Kaleh în memoria socială a severinenilor ;
- Care sunt simbolurile cele mai importante ce fac referire la insulă la care individul apelează în momentul interviului ;
- Există o anumită schemă a reprezentărilor, comună tuturor indivizilor, schemă la care aceștia apelează în momentul în care relatează despre întâlnirile lor cu insula și locuitorii ei.

S-au conturat elemente comune de-a lungul interviurilor în ceea ce privește arhitectura unitară, infrastructura simplă a străzilor, diferențiate prin faptul că în unele zone erau

case mai opulente, iar în altele mai sărăcăcioase, mai modeste, evidențiindu-se implicit o ierarhie socială.

„*Cum era casa ?* Două camere acolo, cu pământ pe jos, micuță, pitică... *Cât de mică ?* Trei metri..., cam așa, erau paturi, stil prici, cum se numește, paturile care sunt fără tăblii la capete se numesc priciuri, mai sunt și pe la noi p'aici, pe la țară... niște blane bătute în patru picioare, cum sunt dormezele acu, la ora actuală, doar că ăștia sunt tapițate, cu niște saltele umplute cu paie și cu rogojină, împletită din papură, și pe aia ne jucam, stând în pătură, acolo... Puneau câte-o pătură de lână, cum se zice, macat, și ne puneam acolo, ne aciuiam toți copiii pe un astă și stăteam acolo. Asta a fost casa...” [S7]

„*Cum își decorau casa ?* Așa, în interior, mult, mult verde, roșu și argintiu... majoritatea vaselor erau de culoare argintie...aaa, uite că am uitat să-ți spun, aveau o fabrică din asta, de artizanat în care făceau veselă, pahare, farfurii, obiecte din metal, unele tradiționale lor, altele pentru noi, pentru turiști... Casele erau scunde, rar clădiri cu două etaje, dar erau clădiri cu două etaje...” [S4]

„*Cum erau străzile ?* Știi cum erau, erau în formă, nu ca șah, în formă de pătrate, erau multe străzi paralele și de la niște colțuri oarecare, la o sută de metri, așa, veneau altele perpendiculare și se întâlneau două... două, nu erau nici complicate dar erau foarte scurte, înguste și scurte, nici măi, măi, nici prea, prea, dar erau foarte scurte, că dacă era perpendicularu ăsta... nu era lățime mare, dar nici lungime nu era...” [S1]

„Străzile erau pavate și erau perpendiculare, unele erau mai înguste, altele mai late, dar erau perpendiculare cum sunt la noi aici, în Severin... erau pietruite cu piatră cubică... *Ni cu bitum...* Nu, da de unde, dar cred că nici solul nu permitea, nu știi să fi existat străzi asfaltate, așa știi eu...” [S8]

În acest punct se dovedește încă o dată, dacă mai era necesar, că, în fond, în vorbirea despre sine, actorii sociali nu au cum să nu includă ca o dimensiune importantă a discursului memorial referința la ceilalți, aici legată de grupul etnic și spațiul locuit de acesta. Apreciem că lucrarea noastră este o lucrare nu atât despre etnicii turci ci despre întâlnirile celorlalți cu ei, cu tot ceea ce presupune acest lucru. Avem, astfel, *o memorie pe mai multe voci, fiecare cu rezonanțe specifice*, dar care, în intersecția lor, surprind elemente importante din viața socială și universul de reprezentări, practici, valori, credințe...

Axe tematice în discursul despre celălalt : etnicul, habitatul și spațiul său social

Parcurgerea tuturor interviurilor, transcrise neliterar, păstrându-se identitatea [etno/socio]lingvistică a intervievatului, ne-a permis, în cadrul analizei de conținut, izolarea unor axe tematice/teme discursive/categorii de conținut specifice (Lieblich *et al.*, 2006, p. 176) în jurul cărora se articulează variabilele discursului memorial. Dintre acestea menționăm acum spațiul locuit anterior, simbolurile consolidate în memoria colectivă

care fac referire la acest grup etnic și sunt evocate de ceilalți, valorile consolidate în reprezentările locuitorilor din Drobeta Turnu Severin și interacțiunea dintre acest grup etnic și cel majoritar.

Spațiul dispărut în discursul istoriei orale : imaginație, creativitate și afectivitate

Interesant este că intervievații noștri au adus la lumină, prin chiar discursul lor, istoria și relațiile avute cu turcii din Ada-Kaleh și felul în care se raportează astăzi la propria memorie, ceea ce înseamnă, de fapt, cum îi văd pe ceilalți în raport cu ei înșiși :

„Era un vis, nu altceva, era un vis. [...] Tot ce a fost frumos [moment de tăcere]... Tot ce-am văzut mi-a plăcut [cu zâmbetul pe buze], frumos, tot frumos, puțin la noi în țară ar mai putea fi ceea ce am văzut eu pe insula... durerea mare a fost și-a plâns multă lume când au scufundat-o... *Au plâns...* De frumusețea naturii, asta-i lăsată de Dumnezeu...” [S4]

„Poate că antropologii [...] ne vor face să înțelegem că oamenii nu pot crea... nimic. Cel mult pot transforma... în rău sau în bine... Am transformat un rai în iad, am transformat Insula Ada-Kaleh din paradis în lacrimile celor ce au stat acolo. Acum, după 50 de ani de la scufundarea sa, ne spălăm pe mâini... comuniștii... niște canalii... dar [noi] am fost cei care nu am făcut nimic.[...] Pentru sute de oameni, Insula Ada-Kaleh a fost acasă... iar noi le-am distrus casele. Ai văzut câte lacrimi au fost în Banat cu inundațiile ălea din vara trecută [primăvara 2006], ai văzut câte lacrimi au fost cu inundațiile din vara asta în Moldova [vara 2007]... ăia și-au recuperat țarina, cei din Ada-Kaleh... nu... ăia au plâns că și-au pierdut casele și lucrurile, ăștia plâng de 50 de ani și nimeni nu-i aude. Pentru copilul născut în Ada-Kaleh, scufundarea insulei nu s-a făcut în apă... scufundarea sufletului lui, a copilăriei lui... [S1]

Spațiul intim : familia, casa, cunoștii...

Spațiul intim este descris atent de intervievați ca unul protectiv ; este, de fapt, ceea ce se numește în antropologie un spațiu matcă, caracteristicile lui sunt date de configurația relațiilor sociale. Familia este una lărgită, făuritoare de bună înțelegere. Interesant este că străinul, dacă nu este asumat, el nici nu este văzut ca un element destabilizator al vieții din insulă.

Relațiile cu celălalt, cu „străinul” sunt firești, dar păstrează o distanță socială în sensul că spațiul locuit, interiorul, casa nu constituie un teritoriu al relațiilor sociale, ci acest teritoriu este construit în fața casei, ceea ce ne duce cu gândul la comunitățile sătești. Aceste elemente se exteriorizează lingvistic prin expresia : toată lumea din insulă cunoștea pe toată lumea. Frontiera este percepută ca un punct peste care nu se poate trece.

„...aveau în fața casei o... prispă cu boltă, semirotondă, cu multe ghirlande verzi și cu măsuțe rotunde, cu scăunele tip... taburet, așa, și ne servea cu o bucată de rahat,

ceea ce n-am mai văzut de atunci încoace la nici o casă mare, acest dulce servit la masă.” [S8]

„*Casele cum erau, vă mai amintiți ?* Casele erau tot așa, nu, normale, normale, dar în schimb, la intrare, era cu totul deosebit față de casele noastre, oltenești, aveau boltele ălea rotunde, frumoase, mai îngropate, cumva, așa, iar prispelile ălea și boltele ălea erau pline de liane verzi, cu tot felu’ de flori... până și vița aia de vie, când am văzut strugurii ăia, și un coș care ținea strugurele să nu se rupă via aia, un cârciu uite așa de mare, probabil că o fi fost un fenomen când oi fi fost eu... erau un vis, nu altceva, era un vis.” [S3]

„*Cum arăta o casă ?* Eee, foarte multe covoaie și covorașe, perne și... multă cafea se bea la ei, și cafeaua se fierbea în ibrice de alamă, frumoase, așa, întortocheate, frumos...” [S4]

„Colo șa, în fața casei, era un spațiu verde și vara, când era cald, ne puneam jos pe iarba, pe o pătură din aia, și acolo ne servea cu ce avea ei : cafea, rahat, bragă, din ăstea d’ale lor” [S5]

„*Ce nu puteți uita ?* Erău oameni deosebiți de noi, dar erău împreună cu noi, plini de ospitalitate și de omenie... știu că ne ziceau «Vino la turcu să-ți dea halviță, halviță și bragă turcească...», alții erău pescari și-și câștigău traiul de zi cu zi din pescuit, alții lucrau aici, la naval, la noi, alții la Orșova, știi, că de aia îți spun, Ada-Kalehul eră ca un... cartier al orașului...” [S11]

„Deși erău turci, erău amestecați cu noi încă de când îi știu eu, se căsătoreau cu româncile... ști, ei au voie să fie bigami, de pildă, să aibă harem, mai multe soții, dar turcii care-și luau românce își luau doar una, ca și noi, nu mai multe...” [S4]

Perceperea insulei ca un spațiu românesc „orientalizat”, „balcanizat” este ușor sesizabilă în relatările intervievaților. Totuși, în rememorațiile intervievaților se regăsește motivul liniștii, spectacolul vieții cotidiene rememorat decurge lin, asemenea curgerii apei fluviului.

„Insula Ada-Kaleh avea o atmosferă aparte, avea un aer al său... Am fost, de multe ori am fost acolo, mergeam cu copiii în excursie, cred că în fiecare an școlar...” [S11]

„*Cum eră portul lor, vă mai aduceți aminte ?* Eră cu șalvari... Aveau șalvari, pantalon... da, nu aveau așa, de sărbători aveau un voal pe dinainte, așa ca-n filme, dar aveau șalvari largi cum, poată, aveau o bluză pe deasupra... cu cerceii ăia frumoși, femeile, semilună, ce minune..., frumos... cu brățăruri, frumos, nu că povestesc eu, stilul oriental...” [S2]

„Eră o insulă plăcută, mi-a plăcut foarte, foarte mult... o oază de verdeață, nemai-pomenit de frumoasă, în stil oriental și primitori, avea stilul ăsta că sunt și acuma în Occident, arătau tot ce au ei de vânzare, reclame pe sus... *Eră un bazar ?* Nu, nu,

prăvălii, prăvălioare, prăvălioare, prăvălioare, nu era nici bazare, cu magazine din astea așa, dar fiecare ambulant își arăta...” [S9]

„... le cânta Dunărea la cap dimineața când se trezeau...” [S3]

„...ajungeai pe preafrumoasa insulă Ada-Kaleh, că a fost și o melodie... «E preafrumoasă insula Ada-Kaleh... Scăldată-acolo, în valuri de Dunăre...»” [S7]

Este relevantă în interviuri, frecvent, *durata locuirii* insulei. Ca indicatori se evidențiază absența dorinței de a se muta din acel loc (mobilitate), planurile de schimbare a aceluși mediu, legăturile afective cu locul, precum și legătura cu numele ca simbol al locului :

„S-au uitat în actele lui de identitate [ale decedatului în accident] : născut în județul Mehedinți, comuna Vârciorova, sat Ada-Kaleh... *L-a chemat pământul...* Pământul și soarele, florile de liliac, smochinii, lianele, strugurii de acolo, iarba, gușterii, doamne că erau la gușteri acolo de te luai cu mâinile de cap, copilăria și căsuța părinților, credința și sufletul lui... [moment de tăcere, de reculegere]” [S1]

Viața publică : ocupații, organizare...

Ocupațiile principale ale locuitorilor din insulă, așa cum se lasă ele evidențiate de intervievați, se coagulează în jurul comerțului, dar al unui „comerț de subzistență” : dulceață [de trandafiri], rahat, baclavale, bragă, halviță, înghețată și altele.

„Ca să ți-o zic pe-a dreaptă, erau două feluri de comercianți : ăștia care mergeau cu coșul pe străduțe și vindeau de toate, toate hăinările alea lor, specifice, bluzițe din alea cu mânecă bufantă și pantaloni bufanți, brăie din alea, care se puneau la pantaloni, cercei, câți cercei am văzut acolo... Doamne, Doamne... unii erau din aur, alții din os, din lemn, din știu eu ce mai făceau ei p’acolo? ... iar alții aveau așa, la casă, ca o terasă cum ar veni, ca o prăvălie, și acolo își țineau marfa și te aștepta...” [S6]

„Mi-aduc aminte că veneau cu zorzoanele ălea... te îmbia... Eu stăteam la poartă și veneai tu, ca vizitator, uite ce am, uite cutare, cutare... Veneau cu coșul și te îmbiau, chiar era frumos... erau și femei și bărbați, veneau cu dulciuri... câte-n lună și în stele : rahat, bun rahat aveau, erau celebri pentru rahatul fabricat acolo, halviță, toate minunățiile din zahăr ars, animale din zahăr, ciocolată făcută așa, parcă ar fi fost înghețată la cornet da’ era ciocolată de fapt, foarte buni, foarte buni cofetari...” [S9]

„Era la modă dulceața de smochine, rahatul care îți spun, rahat ca la Ada-Kaleh n-a mai [fost], când s-a terminat, s-a terminat, cu nucă, cu ce-l făcea, cu cacao...” [S5]

„Era, cum se spune, mai multe magazinele din ăstea, tarabe, unde vindeau cafea... da“ ce nu vindea acolo?... aveau rahat’ ăsta că era fabrica de rahat acolo, aveau... toate ăstea, toate nimicurile, de exemplu bijuterii din ăstea foarte multe, mătăsurii, vualuri, materiale din ăstea... cum e la un talcioc, dar absolut tot, tot ce-ți plăcea de partea lor, de conduita lor, asta turcească...” [S7]

Se desprinde, evident, o cultură a cafelei, preparate în nisip, cu un elaborat ritual de preparare și consum, și o cultură a consumului de tutun : narghilea, într-un timp care nu se derulează cu viteza de azi. Acestea reprezentau și intense spații de socializare. Erau dublate și de un mod special de petrecere a timpului liber, care era centrat în cazul bărbaților pe jocul de table și de cărți.

„*Ce nu mai puteți uita ? [...] Foarte frumos... și muzica aia lor, turcească, când cânta acolo, că erau cafenele, ți-am spus că erau cafenele și veneau și ne cântau, cânta muzică turcească... aveau acolo geamuri colorate, da, colorate erau la baruri, la cafenele... ca un mozaic, da, da, erau albastru, verde, galben, roșu, alb, culori calde, ca la musulmani, da, da... Niciodată nu voi uita că fumau tutun cu narghilea [...] Narghilea este un sistem hidraulic care filtra tutunul cu ajutorul apei, să te duci la muzeie să o vezi cu ochii tăi... Sunt diferite modele, unele pe bază de filtrare cu apă, altele cu filtre...*” [S4]

„Își întâmpinai oaspeții cu un pahar cu apă în care era pusă o bucată de rahat și mâncai rahatul cu un bețișor, uite că nu mai știu numele acelor bețișoare... Aveau dulcețuri, dulcețuri de smochine, Doamne ce bune erau... de trandafir, de fragi... siropuri... cafea, aaa... Ada-Kalehul era insula cafelei la nisip...” [S9]

„Multă cafea se bea la ei, și cafeaua se fierbea în ibrice de alamă, frumoase, așa, întortocheate, frumos și ne puneau în niște cești stil castronel, nu era ceașcă cum avem noi acuma, castronel așa... ca la chineji, și din castronelu’ ăla, era pe farfurie și beam cafeaua, și dacă mă ardea din ceașcă puneam pe farfuria aia și din farfurioară sorbeam cafeaua, nu știu dacă mă înțelegi... *Foarte interesant...* Da, da, beam din farfurie cafeaua până se răcea...” [S5]

„Ne servea cu o bucată de rahat, ceea ce n-am mai văzut de atunci încoace, la nici o casă mare, acest dulce servit la masă. Am vrut să bem ceva rece, ni s-a introdus într-un băț o bucată de rahat și o apă rece, cristalină, ca cristalu’, ei nu foloseau apă de Dunăre, aveau izvor, aveau fântâni, da’ niște fântâni arteziene, nemaipomenite, și de acolo scote apă de ne servea, și ne-au arătat, că nu știam [interviewata râde] și ne-a arătat turcu’ cum să luăm cu bețișoru’ ăla să mâncăm câte-un pic de rahat și să bem câte-o gură de apă din paharul rece. Asta nu uit niciodată... și m-am uitat în multe părți dacă s-o servi așa ceva... Am mai întâlnit cu dulceți, așa, dar nu rahatul cu apa de pe Ada-Kaleh : introdus rahatul în paharul cu apă... frumos, frumos de tot, și pă urmă am plecat...” [S1]

Stațiile de mobilitate ale insularilor sunt puține, invocate fiind numai localitățile „de peste apă” Vârciorova, Drobeta Turnu Severin și Orșova.

„Turcii, cu modernizările astea, până nu s-a scufundat insula, [...] erau mulți turci care avea servicii atât în Severin cât și la Orșova... și făceau naveta, erau barcații din ăștia care așteptau la mal și să vină oamenii care intrau în insulă, cu treabă și fără treabă, erau din ăștia din Severin care mergeau în inspecție pe-acolo, luau barca de aici acolo ș-napoi, asta era barcații, vorba ăluia, ca taximetriștii de acu’...” [S9]

„Mulți insulari din ăștia turci, că asta erau de fapt, lucrau ici la noi [la Drobeta Turnu Severin], la lemn sau la hârtie, alții lucrau la naval și la șantier, la vagoane. Cei mai mulți, din ce știu eu, au lucrat la Orșova la fabrica de lână...” [S11]

Identificarea locului cu simboluri fundamentale

Ada-Kaleh se identifică cu simbolurile sale fundamentale : moscheea, covorul oriental și mormântul.

Construirea spațiului prin interacțiune socială presupune frecventarea anumitor locuri și întreținerea raporturilor sociale. Spațiul fundamental, piața din jurul moscheiei, loc cu un puternic accent balcanic, aglomerat, zgomotos. Cafenelele, micile magazine, cărucioarele cu dulciuri și înghețată, braga rece, toate configurează acest spațiu ca loc de desfășurare a unor raporturi cotidiene complexe. Este un loc fundamental întrucât reprezintă punctul de întâlnire cel mai frecvent între străin și locuitorul insulei.

„*Cum era insula, vă mai amintiți ?* Da, uite că despre astea pot să-ți mai dau ceva date, era îngustă ca lățime, nu avea mai mult de, să zic, cinci sute de metri în latura cea mai lată, că ea avea formă, nu știu, așa îmi aduc aminte și așa e și în pozele ce le mai am și eu pe acasă, ca o semilună, așa cum e simbolul turcesc, uite că acuma realizez, era ca o semilună... iar schița administrativă era, uite vezi ce înseamnă să vorbesc cu un om, schița administrativă a insulei era sub formă de stea, așa cum aveau ei, în vârful Moscheiei, semiluna și o stea, așa era și insula...” [S6]

„*Lăcașe de cult aveau, vă mai aduceți aminte ?* Da, era o moschee, așa, cu turnuri, da, foarte frumoasă, dar eu nu am îndrăznit să intru, nu am îndrăznit... foarte frumoasă, cu turnu' rotund, înaltă și cu.... căciulă rotundă, așa, cu moț, așa, și în vârf era... steaua și semiluna... galbenă...” [S2]

„[...] În '33 m-am întors pentru prima oară, înainte de Primul Război Mondial, înainte... *Ce vă mai amintiți ?* E, pâi, ea, moscheia, un mormânt, era un mormânt, aveau ei acolo, în insulă un mormânt, ei îi ziceau... era un om de acolo din sat, dar de profesie era mai deosebit, era mai important din punct de vedere al credinței, bănuiesc.” [S5]

Toate acest elemente sunt „semnale” ce permit o identificare cu spiritul insulei, iar când ele au dispărut, prin inundarea acesteia, oamenii s-au găsit fără repere identitare, iar tentativele de refacere a acestora în insula Șimian nu numai că au eșuat material, cum relatează intervievații, dar nici nu au mai constituit reperele autentice pe care cei din Ada-Kaleh le căutau și în care să se regăsească :

„...o amintire plăcută... de neuitat... și pe urmă, așa, ca să amintească de acea insulă, au mutat totul pe Insula Șimianului... *Ce au mutat ?* Cărămizi, cărămizi, țigle... au mutat și au ridicat acia niște clădiri stil turcesc... dar numai așa, o amintire, dar n-a fost nimic terminat... așa era vorba, toată Ada-Kaleh-ul îl desface bucată cu bucată și îl mută pe această insulă, care îi spune Șimian... și acuma dacă treci cu mașina, te uiți pe Șimian, vezi niște ziduri pustiite, părăsite... ca o amintire... tristă amintire...” [S4]

Identitatea insulară lasă să transpară textele noastre, se structurează atât pe o dimensiune a existenței personale, cât și pe una a sistemelor sociale, ambele egale ca importanță. Astfel, primul nivel a rezultat prin invocarea sentimentului de siguranță, de stimulare a activității, de interacțiune cu ceilalți și de simbolică. Se observă dialogul continuu și neîntrerupt dintre imaginație și creativitate, generat și generând imaginar. Cel de-al doilea nivel se dovedește important pentru integrare și păstrarea în timp a relațiilor sociale.

În fond, ceea ce transpare din texte nu este altceva decât concluzia „că rădăcinile omului nu se găsesc în pământul casei ci în relațiile sociale cu familia și prietenii” (Schwonke, p. 273) și de aceea putem spune că identitatea locală din interviuri apare construită mai mult psihosocial și nu cu o pondere mare geografic și istoric.

Abstract : The major interest to rebuild the life of a human collective as socio-cultural model, when the habitat totally disappears is undeniable even more because it comes from those among whom it was integrated.

The sense of our approach is the observation of mutual and interdependent contributions of collective memory, identity imagination and collective creativity analyzed through a field survey which had as purpose reconstructing the daily life of an ethnic group as a socio-cultural model, which comes from those among whom it was integrated – provincial townfolk in Drobeta Turnu Severin. It aimed at discovering the link between „individual experiences and collective stakes” (Blanchet & Gotman, 1998, p. 127) in practice, and at reconstructing the social life, as it occurs in its natural habitat, as they are combined from the actor-related links.

In this purpose we recorded during 2006, in a natural environment, using a semi-directive interview guide, a total of 21 interviews that granted me access to data on social life of ethnic Turks in Ada-Kaleh for the decades of residence and, also, practices, attitudes, social representations that respondents associate to this ethnic group.

Keywords : oral history, social memory, imaginary identity, collective creativity.

Bibliografie

- Atkinson, R. (2006), *Povestea vieții. Interviu*, traducere de Sebastian Năstuță, Polirom, Iași.
- Berger, P. ; Luckman, T. (1999), *Construcția socială a realității*, Univers, București.
- Bertaux, D. (1976), *Histoires de vies ou récits de pratiques. Méthodologie de l'approche biographique en sociologie*, Cordès, Paris.
- Crașoveanu, D. ; Vasiliuță, L. ; Bucă, M. ; Evsees I. ; Kiralyi F. (1978), *Dicționar de analogie și de sinonime al Limbii Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- de Singly, François ; Banchet, Alain ; Gotman, Anne ; Kaufmann, Jean-Claude (1998), *Ancheta și metodele ei : chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, Polirom, Iași.
- Dragomir, C. (2007), „Imaginar-identitar : grupul etnic al turcilor din Ada-Kaleh”, *Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași*, tomul II, Institutul European, Iași, 406-422.
- Dragomir, C. (2008), „Biografii sociale : viața cotidiană în comunism. Studiu de caz : Drobeta Turnu Severin”, *Sociologie Românească*, vol. V, 1, 67-89.
- Duran, G. (1998), *Structurile antropologice ale imaginarii*, Univers Enciclopedic, București.
- Gavreliuc, A. (2004), „Memoria socială și istoria personală. Rolul istoriei orale în cunoașterea socială”, *Revista de Psihologie socială*, 13, 56-69.
- Geraud, M.O. ; Leservoisier, O. ; Pottier, R. (2001), *Noțiuni-cheie ale etnologiei. Analize și texte*, traducere de Dana-Ligia Ilin, Polirom, Iași.

- Liebllich, A. ; Tuval-Mashiach, R. ; Zilber, T. (2006), *Cercetarea narativă. Citire, analiză și interpretare*, traducere de A. Toplean, Polirom, Iași.
- Neculau, A. (2004), *Viața cotidiană în comunism*, Polirom, Iași.
- Neveanu Popescu, Paul (1977), *Curs de psihologie generală*, vol. II, Tipografia Universității din București.
- Queloz, N. (1987), „L’approche biographique en sociologie : essai d’illustration et de synthèse” în *Histoires de vie. Approche pluridisciplinaire*, IEUN, Paris, 195-242.
- Rostás, Z. (2002), *Chipurile orașului. Istorii de viață în București. Secolul XX*, Polirom, Iași.

Anexă

Lista persoanelor a căror interviuri au fost selectate pentru prelucrare :

1. S1 : bărbat, 72 ani, studii superioare, inginer, cartierul Crihala ;
2. S2 : femeie, 70 ani, studii medii, învățătoare, zona Kiseleff ;
3. S3 : bărbat, 73 ani, studii medii, lucrător Stația de Salvare, Cartierul German ;
4. S4 : bărbat, 68 ani, studii superioare, profesor, zona Smârdan ;
5. S5 : bărbat, 93 ani, decedat octombrie 2006, studii primare, lăcătuș, Cartierul MEVA ;
6. S6 : femeie, 74 ani, studii medii, barman, zona Traian ;
7. S7 : femeie, 78 ani, studii primare, croitoreasă, Cartierul Moara de Foc ;
8. S8 : bărbat, 85 ani, studii medii, administrator, cartierul CET Nord ;
9. S9 : femeie, 87 ani, studii medii, asistent medical, zona Independenții ;
10. S10 : femeie, 68 ani, studii gimnaziale, cizmar, Cartierul Tabaci ;
11. S11 : femeie, 76 ani, studii primare, căruțaș, Cartierul Alion-Veterani ;
12. S12 : bărbat, 68 ani, studii medii, miner, zona Moara lu’ Toargă.